

Az írói hírnév csodája*

Bori Imre

Csodálatos vallami az emberi múltlét, de még csodálatosabb és szeszélyesebb az írói hírnév és ezen túl, az írói halhatatlanság.

Mert voltak és vannak írók, akik százszámra jelentették meg könyveiket, a maguk korában a sikker, a dicsőség csúcsain álltak, a népszerűség meleg és simogató sugaraiban sütkéreztek, úgy látszott, évezredek múltján is emlegeti majd őket az utókor, és amíg ember emlékezik, az ő nevük is ott forog majd az ajkalkon. S idők múltával ebből a hírnévből, sikkerből, irodalmi rangból nem maradt semmi, csak az irodalomtörténészek emlékezte tartja számon őket, és egérrágtá könyvek őrzik a hajdani dicsőség immár porlepte emlékeit.

Van azután egy másik fajta írói sors is, ha nem számítjuk ide az örök halhatatlanságokat, mint amilyen Homérosz, Sophoklés, vagy Horatius, Dante és Shakespeare most is. Olyan írói sors is van, amely nem hétköznapi, szokatlanságában pedig megérdemli, hogy számon tartsuk. Ilyen a sorsa Menandrosnak, akinek nevét megőrizte ugyan az emberiség emlékezte, de műveit nem. Halhatatlanná vált, nincs olyan irodalomtörténet, amely a régi görögökről

beszélve, ne emlegetné a nevét, de a szorgalmas irodalomtörténészek e halhatatlanság aranyfedezeteként pársoros töredékeken kívül nem tudtak mást felmutatni.

Mert nem csodálatos-e, hogy immár kétezer éve emlegetnek egy író, értekezéseket írnak róla, neve fogalomná vált, de nincs megfogható bizonyítékunk halhatatlanságáról. Alkotásai felszívódtak az irodalmi köztudatba, ebből hámozták ki, hogy a római vígjáték nagymestere, Plautusz tanult tőle, sőt átmentette egyik hőst is, a hetvenkedő katona típusát; régi feljegyzésekben kikutatták drámái címét, kinyomozták vígjátékainak tartalmát, előhalászták bölcs mondcásait. Már-már irodalmi legendává nőtt alakja. Itt él kultúránkban, de láthatatlan, megragadni nem lehet, mert csak árny, egy név, egy emlék: tanítómester, akinek olyan kiténő tanítványai voltak, mint Plautusz és Molière, de ő maga a titokzatosság, az ismeretlenség ködébe burkolódzik.

És most, amikor a legendának vége, amikor a görögség kultúrájával foglalkozók végre megtalálták egyik vígjáték teljes szövegét egy svájci könyvtár kéziratában, amikor megfajították és elolvasták, kiténő, hogy Menandros nem

jogtalanul bitorolta a keveseknek megadatott örök emlékezetet, a mű méltó a híréhez, az író végre igazolta önmagát.

Az író, aki időszámításunk előtt 343-ban született és 293-ban halt meg, egészen modern vígjátékokat írt. Nagyon szerette az embert, és nem hitt az istenekben. Csak az emberben hitt, és így túllátott korán is; csak az emberi értékekre esküdött, amely nem ismer sem vagyoni, sem számmazásbeli különbséget. Sőt azt vallotta, hogy az ember jó, csak segíteni kell neki, hogy felismerje a maga emberségét. Azt hirdette, hogy „csak arra nézz ember létedre, ami emberi”, és ő mondta, hogy „az ember kedves, csak valóban legyen az”. „Bizony, esendő minden, ami emberi” — olvashatjuk egyik töredékében, és talán nem véletlen, hogy a most megtalált vígjátéka ezt a címet viseli: *Az embergyűlölő*. A molière-i *Misanthrop* ósátyja lép eléink Knémón személyében, aki még egyetlen kedves szót nem mondott szomszédjának, aki azért imádkozik, bárcsak szárnya lenne, hogy a levegőben élve ne találkozzék emberrel.

Ilyen ember Menandros hőse, és az író ilyen típus köré vonja az „emberi szolidaritás” vígjátékát. Amikor a fiatalok egybekelve lakodalmukat ülik, megtörténik a feloldozás: az embergyűlölő Krémón táncra perdül, és a vígjáték örök szokása szerint minden jól végződik, mindenki boldog.

Természetesen kétezer évvel ezelőtt is kellettek már fiatalok a vígjátékba, a házassági akadály is, amelyből a nevetés szilkrái pattannak ki, szerepelt zsörtölő szolga és a meglátni és megszeretni egy pillanat műve volt-természetű gazdag fiatalember, no meg a szótlam apa zordságában sorvadó széplány is, akinek azonban esküvőjéről már nem maradhat el a vígjáték nézője sem.

Elevenen pereg ez a kétezer évig szunnyadt vígjáték, friss és fordulatos. Nem csalódtunk Menandrosban.

* Menandros: *Az embergyűlölő*. Az Okortudományi Társaság Kiadványai: I. Akadémiai Kiadó, Bp 1960. Fordította: Trencsényi-Waldupfeld Imre.

